

РОЗДІЛ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

РОЛЬ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ У СТАНОВЛЕННІ РИНКУ ПОСЛУГ УКРАЇНИ THE ROLE OF LABOR MIGRANTS IN THE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN SERVICES MARKET

У статті аналізується вплив трудових мігрантів на розвиток ринку послуг України. У дослідженні використаний метод кореляційно-регресійного моделювання. Побудовано чотири однотипні моделі впливу кількості емігрантів та іммігрантів, а також їх переказів на експорт страхових і фінансових, туристичних і транспортних послуг, а також на обсяг ринку послуг України. Доведено, що участь України в міжнародному ринку праці негативно впливає на розвиток внутрішнього ринку послуг. Найбільш позитивно іммігранти впливають на експорт транспортних послуг України, а емігранти – на експорт туристичних і фінансових послуг.

Ключові слова: ринок послуг, трудова міграція, ринок транспортних послуг, регресійний аналіз, ринок страхових і фінансових послуг, ринок туристичних послуг.

В статье анализируется влияние трудовых мигрантов на развитие рынка услуг Украины. В исследовании использован метод корреляционно-регрессионного моделирования. Построено четыре однотипные модели влияния количества эмигрантов и иммигрантов, а также их переводов на экспорт страховых и финансовых, туристических и транспортных услуг, а также на объем рынка услуг Украины. Доказано, что участие Украины в междуна-

родном рынке труда негативно влияет на развитие внутреннего рынка услуг. Наиболее положительно иммигранты влияют на экспорт транспортных услуг Украины, а эмигранты – на экспорт туристических и финансовых услуг.

Ключевые слова: рынок услуг, трудовая миграция, рынок транспортных услуг, регрессионный анализ, рынок страховых и финансовых услуг, рынок туристических услуг.

The article analyzes the impact of labor migrants on the development of the Ukrainian services market. The study uses a method of correlation-regression modeling. There were constructed four models of the same type which show the influence of the number of emigrants and immigrants, as well as their transfers into the export of insurance and financial, tourist and transport services, and the volume of services market in Ukraine. It is proved that Ukrainian participation in the international labor market negatively affects the development of the internal services market. Most positively immigrants influence the export of transport services of Ukraine, and emigrants - the export of tourist and financial services.

Key words: services market, labor migration, transport services market, regression analysis, insurance and financial services market, tourist services market.

УДК 331.556.4:338.46(477)

Войнова Є.І.

к.е.н., доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Туча М.В.

магістрант
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Постановка проблеми. У сучасних умовах постіндустріального розвитку суспільства сектор послуг відіграє все більш вагомий роль, що виявляється як у тому, що майже у всіх економічно розвинених країнах частка послуг становить більше 50% ВВП і цей сектор забезпечує роботою більше 50% населення країн, так і в тому, що ці показники постійно зростають. Така тенденція стає глобальною закономірністю. Не останню роль у цьому процесі відіграє досвід трудових мігрантів. Гіпотетично можна припустити, що для України досвід трудових емігрантів, які, як правило, виїжджають до країн ЄС та Америки та працюють там у сфері послуг і повертаються на батьківщину з додатковим досвідом і коштами, позитивно впливає на розвиток національної сфери послуг. Проте, ця гіпотеза потребує обґрунтування і детального дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз вітчизняної і закордонної літератури свідчить про те, що зв'язок між міграцією та ринком послуг є новим і в наукових колах ще не розглядається.

У той же час у межах найсучасніших досліджень проблем участі України в міжнародних міграційних процесах Міжнародної організації з міграції в 2016 році [1-2] можна винайти певні результати соціологічних досліджень трудових емігрантів з України, які доводять, що такий зв'язок існує і має навіть певні кількісні виміри.

Можна погодитися зі значною кількістю науковців, які наголошують на обмеженості статистичних даних про участь України в міжнародних міграційних процесах, що унеможливорює детальний погугузовий аналіз участі мігрантів у трудових відносинах.

Постановка завдання. Виходячи з окресленої проблеми, метою дослідження є визначення аспектів впливу трудової міграції на розвиток ринку послуг в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо [2], що у 2015 році в Україні працювало біля 250 тис. іммігрантів, з яких 19% були громадянами Росії, 11% – Туреччини, 6% Польщі, 5% – Білорусі, 4% – Німеччини. З усіх трудових іммі-

грантів в Україні 63% працюють менеджерами та керівниками, що свідчить про високу їх кваліфікацію і скоріше за все вони обираються міжнародними компаніями, які здійснюють свою діяльність в Україні, відповідно передаючи досвід і підвищуючи кваліфікацію місцевих працівників на відповідність міжнародним вимогам. Що до розподілення іммігрантів за галузям, то зазначається, що 23% іммігрантів працює в торгівлі і 17% – в обробній галузі.

Відповідно до статистичних даних [4] у 2015 році перекази трудових іммігрантів становили 627 млн доларів, що за розрахункам складає 0,68% ВВП. За якісною характеристикою можна зазначити, що іноземні трудові мігранти збільшують попит на фінансові послуги. Додаткова кількісна оцінка їх впливу на галузь послуг буде зроблена нижче за допомогою регресійного аналізу.

Інформації з сучасного стану трудової еміграції з України відомо трохи більше. З усіх довгострокових емігрантів з України 87,9% пов'язані з трудовою міграцією. У 2014-2015 роках за кордоном працювало біля 688200 українців, з яких до категорії довгострокових мігрантів, які поза межами України знаходяться більше року, попало 423800 осіб, а короткострокових – 264400 осіб. Загальна кількість трудових мігрантів за різними оцінками [1-2] становить від 1,1% до 1,3% всього населення України, а якщо цей показник розраховувати, виходячи з кількості населення в Україні на кінець 2015 року (42,7 млн осіб), то виходить, що мігранти складають 1,6% населення, що не є критичною цифрою і не має негативного впливу на економіку України, а скоріше знижує тиск на ринок праці і знижує рівень безробіття.

За якісним складом 36% трудових мігрантів з України мають вищу освіту, а 41% – середню чи професійну освіту, що характеризує українських мігрантів у цілому, як високоосвічених, а за оцінками [2] ще й з високим професійним досвідом. Тож можна стверджувати, що, перебуваючи за кордоном, вони здатні перейняти іноземний досвід і, повернувшись на батьківщину, передати його спеціалістам вітчизняних підприємств.

Аналізуючи галузі, в яких працюють трудові емігранти з України, видно, що в секторі послуг працює 61% довгострокових і 79% короткострокових трудових емігрантів, зокрема, в будівництві відповідно 37% і 45%, готельних, ресторанних і туристичних послугах – 5% і 8%, транспортних і комунікаційних послугах – 5% і 7%, послугах з охорони здоров'я 3% і 2%, торгівлі – 3% і 5%, послугах домашнього обслуговуючого персоналу 8% і 12%. Такі показники свідчать про високу долю послуг у працевлаштуванні українців за кордоном, і відповідно потенційно високу схильність до передачі міжнародного досвіду в цьому секторі на батьківщині. Проте, така передача зміщується у часі, бо у середньому трудовий довгостроковий емігрант за

кордоном працює біля шести років, а потім повертається на батьківщину.

Географічні вподобання трудових мігрантів весь час змінюються. Головними осередками розміщення українських трудових емігрантів у 2015 році були Росія, де працювало 123464 короткострокових і 81362 довгострокових трудових емігрантів, Польща, відповідно 45737 і 95346 осіб, Чехія – 25380 і 77548 осіб, Італія – 9782 і 66531 осіб, Білорусія – 11897 і 10594. На ці країни приходилося 80% робочих емігрантів з України. У відносному розподіленні довгострокові емігранти з України розподілялися за країнами наступним чином: Польща 22,5%, Росія 19,2%, Чехія 18,3%, Італія 15,7%, Німеччина 3,2%, Португалія 2,7%, Білорусія 2,5%, США та Іспанія по 2%, Словаччина 1,7%, Угорщина 1,2%, Греція 0,9%, Ізраїль 0,8%, Франція та Великобританія по 0,7%, Бельгія 0,5%, Румунія 0,4%, ОАЕ та Данія по 0,3%, інші країни 4,4%. Високий показник праці в Польщі пов'язаний у тому числі і з можливістю безвізового перетину кордону для тих українців, хто мешкає в 30-кілометровій безвізовій зоні. Кількість таких осіб становить 65% всіх, хто пересікає межі з Польщею.

Окрім професійного впливу на ринок послуг України з повернення на батьківщину, трудові емігранти безпосередньо беруть участь у розвитку ринку фінансових послуг впродовж всього часу свого перебування за кордоном, формуючи попит на його послуги, через механізм використання зароблених коштів, а також надсилаючи перекази на батьківщину через фінансові інститути. І окремий і найголовніший напрямок впливу є інвестиційне спрямування трудових мігрантів, які накопичують кошти і досвід за кордоном для створення малих і середніх підприємств в Україні, зокрема, у секторі послуг.

Опитування трудових емігрантів з України показало, що основним мотивом їх виїзду за кордон є збагачення. При чому у порівнянні з емігрантами з Молдови, Румунії, Косово, Албанії та Боснії і Герцеговини, українці показують найвищий відсоток збережень зароблених коштів, який становить аж 61%, що в більшій своїй масі витрачається на купівлю нерухомості, потім на зберігання та інвестиції. Українці переважно схильні до зберігань, що направлені на довгострокові більш пасивні інвестиції такі як, наприклад, ощадні рахунки, нерухомість. Три з чотирьох сімей, які мають довгострокових трудових мігрантів, регулярно заощаджують з метою накопичення щонайменше 200 тис. дол. США.

Серед трьох головних цілей використання переказів трудові емігранти з України обирають підтримку сім'ї, куди направляють кошти 68% мігрантів, підтримку безпосередньо батьків – 38%, інших родичів – 12%, 49% акумулюють накопичення, 15% планують купівлю житла, 28% страхують ризики і непередбачувані обставини,

6% інвестують у бізнес, 37% збираються ремонтувати оселю, 2% надають у борг друзям, 8% йдуть на інші цілі.

Довгострокові робочі емігранти в 2014 році перевели в Україну 1,691 млрд дол. США, що в середньому становить 4348 дол. США на сім'ю. Якщо врахувати, що 61% з цих коштів були інвестовані або заощаджені в Україні, то це виходить 1,023 млрд дол. США, і лише 668 млн дол. США були використані на споживання. За іншими оцінками [3] загальний обсяг переказів всіх трудових мігрантів як у формальній так і не формальній формі в Україну в 2014 році становив 2,8 млрд дол. США, а в 2016 – 7,5 млрд дол. США, при тому що обсяг прямих іноземних інвестицій становив всього 3,2 млрд дол. США. Такі показники свідчать про дуже вагому роль переказів трудових мігрантів в Україну.

У середньому 27% довгострокових робочих емігрантів з України зберігають свої кошти як в Україні, так і за кордоном, 37% – лише за кодоном і 36% – лише в Україні, хоча за обсягами ситуація кардинально різниться: 80% всіх збережень знаходиться за кордоном і лише 20% – в Україні. Відношення збережень за кордоном до частки переказів становить 2.40:1.

Аналіз використання фінансових інструментів показує, що у середньому за кордоном 80% українських емігрантів власних збережень тримають на поточних рахунках, 42% – готівкою вдома, 33% на короткотермінових депозитних рахунках, 14% – надають позики друзям або родичам, по 7% – інвестують в бізнес та власність, 2% – купують цінні папери або здійснюють операції на фондовому ринку; на вітчизні 74% – тримають готівкою вдома, 54% – використовують короткострокові депозитні рахунки, 42% – тримають на поточних рахунках, 14% – використовують фондовий ринок, і по 6-7% надають позики, інвестують у бізнес та власність. У той же час, відповідно до досліджень [1, с. 14] фінансовими послугами такими, як заощадження та операції з банківськими рахунками, щонайменше у два рази частіше користуються населення, яке отримує перекази трудових емігрантів. Це може бути пояснено наявністю більшої кількості вільних коштів, які вони можуть дозволити собі не використовувати на базовий рівень споживання. Сім'ї українських мігрантів ведуть заощадливий та консервативний спосіб розпорядження коштами, вони схильні більше грошей тримати в готівковій формі вдома, у тому числі і за кордоном. У той же час з боку сімей трудових мігрантів спостерігається попит на широке коло фінансових послуг, зокрема, страхових, приватних пенсійних, банківських.

Аналітики [2] зазначають, що для України характерний розрив між пропозицією і попитом на фінансові послуги, що пояснюється, по-перше,

традиційно негативним ставленням до міжнародної міграції, що склалася в суспільстві і, зокрема, інститутах, що надають фінансові послуги; по-друге, концентрацією уваги фінансових інститутів на аспектах переказів мігрантів та їх фінансовій грамотності, і не врахування ними потреб трудових мігрантів; традиційно низька довіра українців і, зокрема, сімей трудових мігрантів до національних фінансових інститутів. Так останній фактор входить до низки основних стримуючих факторів щодо використання банківських фінансових послуг сім'ями трудових емігрантів в Україні, серед яких також знаходяться занадто великий ризик і відсутність доступних коштів.

Українські трудові емігранти характеризуються відносно великою підприємницькою поведінкою та амбіціями. Для багатьох з них метою виїзду за кордон є акумулювання певної суми капіталу для розширення або створення нового підприємства в Україні. Саме через це робочі мігранти знаходяться по обидві сторони фінансового посередництва, як позичальника так і кредитора. Дослідження [1, с. 15] довело, що 22% українців, які довгий строк працюють в ЄС схильні до інвестицій у національні інфраструктурні проекти, майже кожен п'ятий довгостроковий трудовий емігрант мав наміри інвестувати у місцеву громаду в Україні. Найбільш популярними галузями для інвестицій трудових мігрантів України є створення малих та середніх підприємств зі спеціалізацією в будівництві, торгівлі, туризмі, виробництві, що співпадає з основними галузями із залучення прямих іноземних інвестицій. Серед інвестиційних впродобань трудових мігрантів в Україні в середньому 11% мігрантів планують інвестувати в сільське господарство, 23% – будівництво, 21% – туризм та готельний бізнес, 15% – виробництво, 21% – роздрібну торгівлю, 11% – нерухомість, 5% – інші послуги. Не останню роль у виборі галузі інвестування відіграє досвід роботи в приймаючій країні. Такий розподіл показує про значне місце сфери послуг як сфери спрямування капіталу трудових мігрантів.

Наступним кроком спробуємо з математичної точки зору оцінити залежність об'єму послуг у грошовому вираженні в Україні, експорту туристичних, фінансових та транспортних послуг від суми переказів мігрантів та їх кількості, що і виявить вплив міграції на розвиток ринку послуг в Україні. Використаємо такий метод дослідження, як регресійне моделювання (з щорічною вибіркою з 1990 по 2016 роки) на базі даних [4] і відповідно побудуємо п'ять лінійних регресій із такими залежними змінними у грошовому вираженні: загальний обсяг послуг (SERT), міжнародна торгівля послугами (ITS), експорт страхових та фінансових послуг (IFS), експорт транспортних послуг (TS), експорт туристичних послуг (TRS).

Моделі впливу міграції на ринок послуг України

Формула	Скоригований коефіцієнт детермінації	Коефіцієнт Фішера
$TS = -0,012RR + 0,001RP - 0,016EM + 0,923IM$	$R^2 = 0,897$	$F = 27,008$
$TRS = 0,028RR + 0,028RP + 0,042EM - 0,606IM$	$R^2 = 0,996$	$F = 790,611$
$IFS = 0,362RR - 0,311RP + 0,167EM - 0,303IM$	$R^2 = 0,701$	$F = 10,395$
$SERT = -0,603RR - 0,001RP - 0,057EM - 0,929IM$	$R^2 = 0,937$	$F = 45,311$

Джерело: складено авторами на базі [4-5]

Для можливості порівняння моделей між собою вони будуть однотипними з єдиним набором незалежних показників, а саме:

- отримані особисті грошові перекази, дол. США (Personal remittances, received) (RR) [4];
- оплачені особисті грошові перекази, дол. США (Personal remittances, paid) (RP) [4];
- кількість емігрантів (EM) [5];
- кількість іммігрантів (IM) [5];
- загальний міграційний рух (MT) [5].

Після проведення регресійного аналізу значимі моделі мають наступний вигляд (Таблиця 1).

Показник загального обсягу мігрантів був незначимий в усіх моделях, тому був виключений. Побудована регресійна модель впливу показників трудової міграції на міжнародну торгівлю послугами також була математично незначима.

У цілому можна зазначити, що найбільш значима модель відповідно до найбільшого коефіцієнту Фішера є модель впливу міграції на туристичні послуги, що може бути пов'язано з тим, що в туристичні послуги інвестують найбільша кількість трудових мігрантів і вони є найбільш доступними видами послуг для розвитку бізнесу. І це не дивлячись на те, що за кордоном, як було зазначено вище, працює всього біля 5-8% українських емігрантів. Саме на туристичні послуги здійснює позитивний вплив найбільша кількість факторів, всі, окрім кількості іммігрантів. На кожного додаткового іммігранта обсяг експорту туристичних послуг зменшується на 0,606 одиниць. Такий негативний вплив є логічним, бо більше 80% іммігрантів в Україні є трудовими і вони менше схильні до користування послугами туристичного сектору, і додатково зменшують попит на туристичні послуги для своїх знайомих та родичів.

Негативно всі аспекти міграції впливають на загальний обсяг послуг внутрішнього ринку в Україні. Для емігрантів з України це не дивно, бо вони в країні не знаходяться. Що ж до іммігрантів, то їх приріст здійснюють найбільший негативний вплив з усіх інших факторів. Так відповідно до моделі при інших незмінних умовах додаткове зростання кількості мігрантів на одиницю призводить майже до одиничного зниження обсягу всіх внутрішніх послуг. Це може бути пов'язане з тим, що більшість іммігрантів будучи в основному топ менеджментом іноземних підприємств в Україні сприяють

перерозподілу попиту з внутрішнього ринку на зовнішній. Така гіпотеза повністю підходить до моделі з транспортними послугами, де зростання кількості іммігрантів призводить до найбільшого зростання експорту транспортних послуг з усіх факторів. Позитивно впливають на зростання експорту транспортних послуг також і перекази іммігрантів.

Що ж до моделі, яка пояснює залежність експорту страхових і фінансових послуг, то тут емігранти як своєю кількістю, так і обсягом переказів стимулюють розвиток експорту таких послуг, що співпадає з інформацією, наданою вище. Іммігранти, навпаки, негативно впливають на експорт, скоріше за все самі користуючись послугами фінансових установ країни їх походження, тим самим збільшуючи імпорт фінансових послуг, стимулюють і українських працівників до того ж.

Висновки з проведеного дослідження. Проведене дослідження впливу трудової міграції на розвиток ринку послуг України дозволяє зазначити, що іммігранти іноземних країн і емігранти з України по різному впливають на різні сегменти ринку послуг. Так емігранти позитивно впливають на участь України в міжнародних ринках туристичних і фінансових послуг, а іммігранти – на міжнародному ринку транспортних послуг. І це при тому, що іммігрантів в Україні майже в три рази менше, ніж емігрантів, хоча Україна і спеціалізується на транспортних послугах, які в 2015 році становили більше 40% експорту послуг, страхові і фінансові – лише 1,6%, а туристичні – 8,7%.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. MIGRATION AS AN ENABLER OF DEVELOPMENT IN UKRAINE. A study on the nexus between development and migration-related financial flows to Ukraine // International Organization for Migration, Mission in Ukraine. – Kyiv, 2016. – 116 p. – Access mode: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/iom_migration_as_an_enabler_of_development_in_ukraine.pdf
2. MIGRATION IN UKRAINE: FACTS AND FIGURES // International Organization for Migration, Mission in Ukraine. – Kyiv, 2016. – 32 p. – Access mode: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/ff_eng_10_10_press.pdf
3. This is how visa-free regime complicates Ukrainian labor migration to Europe [electronic resource] //

SPUTNIKNEWS. – 07.04.2017. – Access mode: <https://sputniknews.com/business/201704071052401637-ukraine-labor-migration-eu/>

4. World Development Indicators [electronic resource] // The World Bank. – 2017. – Access mode: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.MKTP.CD,NV.AGR>.

TOTL.ZS,NV.IND.TOTL.ZS,NV.IND.MANF.ZS,NV.SRV.TETC.ZS#

5. Демографічна та соціальна статистика. Населення та міграція. [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – 2017. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/ds/mr/mr_u/mr0717_u.html

РЕСУРС РЕГІОНАЛЬНИХ ВАЛЮТНИХ СИСТЕМ ТА ЇХ ПОДАЛЬШІ ПЕРСПЕКТИВИ

RESOURCE OF THE REGIONAL CURRENCY SYSTEMS AND THEIR FUTURE PROSPECTS

У статті розглянуто питання розвитку регіональних валютних систем. На сьогоднішній рівень економік їх країн-членів значно різняться. Стаття присвячена практичним аспектам організації регіональних валютних систем та їх специфічним рисам. Розглядається також питання перспектив розвитку таких систем і їх місце у світовому господарстві. Особливості організації даних валютних систем значно різняться, що зумовлює необхідність опису їх специфічних параметрів.

Ключові слова: регіональна валютна система, монетарний союз, валютна зона, євро, франк КФА, східнокарибський долар, ранд ПАР.

В статье рассмотрены вопросы развития региональных валютных систем. На сегодняшний уровень экономик их стран-членов значительно отличается. Статья посвящена практическим аспектам организации региональных валютных систем и их специфическим чертам. Рассматривается также вопрос перспектив развития таких

систем и их место в мировом хозяйстве. Особенности организации таких валютных систем значительно различаются, что предопределяет необходимость описания их специфических параметров.

Ключевые слова: региональная валютная система, монетарный союз, валютная зона, евро, франк КФА, восточнокарибский доллар, рэнд ЮАР.

The article deals with the questions of the regional currency systems development. Nowadays, economic level of their member countries varies considerably. The article is devoted to the practical aspects of regional currency systems organization and their specific features. Consideration is also given to the prospects of the development of such systems and their place in the world economy. Features of such currency systems organization vary considerably that necessitates description of their specific parameters.

Key words: regional currency system, monetary union, currency zone, euro, CFA franc, Eastern Caribbean dollar, South African rand.

УДК 339.7:336.7

Ковбаса В.А.

аспірант кафедри міжнародної економіки

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Постановка проблеми. Організація регіональних валютних систем сприяє поглибленню поділу праці поміж країнами-членами, що дозволяє говорити про можливі перспективи їх подальшого розвитку. Однак, такі системи значною мірою залежать від стану внутрішніх взаємозв'язків у регіоні в економічній, політичній, культурній сферах, де не завжди можна досягти консенсусу, що ставить обмеження на розвиток таких систем у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням регіональних валютних систем присвячено праці таких вчених, як: Р. Мандел, П. Кенен, Р. МакКіннон, В. Козюк, З. Луцишин, Д. Кержковська, Д. Казарінов тощо. При цьому питання передумов для їх подальшого розвитку розкривалося слабо, при цьому превалює оптимістичне бачення ролі таких валютних систем у майбутньому, що не враховує дію багатьох негативних факторів.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз ролі існуючих регіональних валютних систем, а також перспективності такого типу валютних відносин в майбутньому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Регіональні валютні системи на даному етапі розвитку світової економіки не набули характеру глобального явища з точки зору їх розповсюженості в якості офіційної валюти країн. Однак, певне поширення даний вид валютної системи набув і найбільш відомим його прикладом є європейська валютна система, в межах якої емітується валюта євро. Іншими прикладами регіональних валют є східнокарибський долар, два франки КФА, що емітуються двома економічними угрупованнями Африки, сукре тощо. Це свідчить про наявність певних переваг, які притаманні даному виду валютної системи.

Перш за все такою перевагою постає протидія локальним валютним кризам, таким, як на даний